

A HARMADIK — BUKARESTI — NEMZETKÖZI JÖVŐ- KUTATÁSI KONFERENCIA MARGÓJÁRA

Nyilván lehetetlen összképet adni egy nemzetközi értekezletről, amelyen hatodfélszáz résztvevő fejt ki gondolatait több mint egy tucatnyi munkacsoportba osztva. Ami a résztvevőket illeti felerésznt a vendéglátó Románia jövőkutatás iránt érdeklődő szakemberei közül kerültek, ki felerészben pedig további harminc európai és nem európai országból — legtöbbször Franciaországból, az Egyesült Államokból, Német Szövetségi Köztársaságból és Lengyelországból — jöttek.

A konferencián említette valaki, hogy Gábor Dennis Nobel-díjas felfedezéséről a holográfiáról tartott beszámolót valahol. Részletezte a kérdés elméleti vonatkozásait, kitért az alkalmazás lehetőségeire, majd a hallgatóság meglepetésére azzal a következtetéssel zárta expozéját, hogy a holográfia izgalmas távlatokat nyit, de nélküle az emberiség meg lehet. Ezzel szemben a jövőkutatás az, ami létkérdés számára.

Lehet, hogy a történet nem hiteles — de hihető. S nem arról van szó, hogy a Nobel-díjas saját tudományos érdemeit akarta volna csökkenteni. Az adoma arra emlékeztet, hogy az emberi cselekvések, az emberi döntések mindig a jövő dimenziójában, a jövő távlatában mennek végbe, s hogy a — Halévy közkeletűvé vált fogalmazása szerint — *gyorsuló történelem* körülményei között s a hosszú távra elkötelező döntések helyzetében fontosabbá váltott, mint valaha a nagy távlatlaltal való számolás.

Ennyit a jövőkutatási konferencia jelentőségéről. Vannak azután olyan vonatkozásai a kérdésnek, amelyek éppen a konferencián kaptak nyomatékot. A jövőkutatás ma már polgárjogot nyert, jóllehet tudományos státusa mai napig vitatott (Lukács például egyik utolsó megnyilatkozásában inkább a tudományok egyik dimenzióját látta benne!). Nos, általában elfogadott abban az értelemben, hogy rohamosan intézményesül. Robert Jungk emlékeztetett arra, hogy ma világszerte több mint félezer futurológiai műhely működik. Kétharmadrészüik katonai, ipari prognózissal foglalkozik, s zömmel bizonyos érdekcsoportok manipulációs eszközeiként. Ebben az értelemben hangsúlyozták többen is, hogy az előretudás napjainkban — hatalmas, s fennáll az a veszély, hogy a társadalom a jövőről informáltak és tájékozatlanok, tehát a jövőt formáló és a jövő által formáltakra szakad. Ez ellen, a jövő kisajátítása ellen, a jövőkutatás demokratizálása mellett foglaltak állást elsősorban a futurológia nagy öregjei Bertrand de Jouvenel, Robert Jungk stb. Szükség van arra, mondták, hogy minden közösség foglalkozzék saját jövőjének problémáival.

Igen érdekes volt a lengyel Jan Strzelski fejtegetése a szocialista társadalom jövőkutatásának szükségességéről. Felfogása szerint minden egyes konkrét társadalmi-történelmi szakasz kibontakoztatja a maga ideológikus eszmerendszerét. A szocialista építés első szakaszában az osztályharc került előtérbe s szükségszerűen az ezzel kapcsolatos ideológikus nézetek, a második szakaszban, ma a gazdasági szervezés talaján viszont a menedzserizmus, technokrata nézetek is jelentkezhetnek. Nos, a szocialista jövőkutatás feladata Strzelski felfogásában pontosan az lenne, hogy az adott történelmi szakaszon túlmutató távlatokra hívja fel a figyelmet s ekként relativizálja, bírálja azokat a tendenciákat, amelyek az adott viszonyokat abszolútizáló eszmerendszerek létrehozásában öltenek testet.

A harmadik jövőkutatási konferencián a legnagyobb szenvedélyeket Aurelio Peccei jelenléte, illetve a *növekedés határaitól* szóló elmélet kavarta fel. (Amint köztudomású a Peccei által alapított Róma klub megbízásából egy D.L. Meadows vezette munkaközösség

a népesség, szennyeződés, élelmiszer-, nyersanyag- és energiaszükséglet várható növekedési tendenciáit kölcsönhatásban vizsgálva — a korábbi Forrester féle modell alapján, számítógép segítségével — arra a következtetésre jutott, hogy egy évszázadon belül, a jelenlegi növekedési tendencia válságba torkoll, s a válság elkerülésére már évtizedünk emberei meg kellene tegyék a megelőző intézkedéseket.) A *növekedés határai* körül kibontakozott állásfoglalások egyik szélsőséget Johann Galtung képviselte, aki a Meadows jelentést a század egyik legreakciósabb könyvének tekinti. Az elhangzott bírálatok nem voltak újak egyébként: Anthony Wiener azt kifogásolta, hogy az egyébként is szegényes modell, amely a jelenvizsgálat alapján áll, civilizációnk negatív velejáróinak exponenciális növekedésével számol ugyanakkor, amikor a megoldások születését csak aritmetikai sorban képes látni. A belga E. Bloch azzal, a többek által is felvetett kifogással élt, hogy Meadowsék bolygónkat egységes rendszerként felfogva, nem veszik tekintetbe a földrészek, tájak, sőt iparágak eltérő helyzetéből adódó különbségeket. Másrésztől viszont többen hangsúlyozták azt, hogy a Meadows jelentéstől nem lehet eltekinteni, azt további vizsgálatok és viták alapján kell felfogni. Andrzej Sicinski szerint a Róma klub jelentése a fogyasztói társadalom válságát jelzi, de egyben figyelmeztet arra is, hogy a szocialista társadalomnak élnie kell azokkal a lehetőségeivel, amelyek a növekedés negatív velejáróinak csökkentésére, kiküszöbölésére, megelőzésére nyílnak.

A jövő kutatás egyik legizgalmasabb területével — a nevelés távlataival külön szekció foglalkozott. Az itt elhangzott előadások közül kiemelném a jeles lengyel gondolkodó B. Suchodolsky megnyilatkozásait. Suchodolsky hangsúlyozta, hogy az ember számára nem a mai, vagy az egykori — hanem a lehetséges valóság a lényeges. A jövő szempontjából pedig nem a hasznos ismeret, hanem az autonóm személyiség kibontakozás, nem az életeszköz, hanem az életmód kell a nevelés előterében álljon. Az alkotókészség, a képzelőerő a legszükségesebb tulajdonságok a képzelőerő civilizációjának küszöbén. Ugyanezen a gondolatmeneten haladva hangsúlyozta I. Wojnar a művészetre nevelés fontosságát, szembeállítva azt a művész-életrajzra tájolt művészettörténet tanítással.

A jövő kutatók megnyilatkozásai néha azt az érzést keltik, hogy az illető kérdés nem sajátosan futurológiai természetű, nyugodtan tartozhatna egy pedagógiai neveléstudományi megbeszélésre — mint például amikor az egyik norvég résztvevő azt, az egyébként izgalmas problémát fejtegette, hogy a gyermek elvesztette játszótérét, a családot, sőt hagyományos gyermekkulturáját is a civilizáció körülményei között. Nos, volt egy olyan munkacsoport, ahol a probléma felvetés mindig sajátosan prospekciós jellegűnek bizonyult — a módszertani.

A metodikai problematikán belül a rendszerelméleti megközelítések népszerűsége volt talán a legszembetűnőbb. Amint azt a szovjet Szmirnov hangsúlyozta, a prognózisok csak makroszisztéma esetében megbízhatóak. A rendszerelméleti megközelítés rangját érzékelteti az is, hogy Mencke — Glückert a Meadows jelentésről szólva annak legnagyobb érdemét abban látja, hogy első ízben tett kísérletet a rendszerelméleti megközelítésre. Persze metodológia-ellenes álláspontok is érvényesültek. Anthony Wiener például úgy nyilatkozott, hogy akinek meg kell oldania egy problémát, annak nem metodológiára van szüksége. Mihail Botez viszont — a bukaresti egyetem mellett működő prospekciós laboratórium vezetője — úgy látja, hogy a jövő kutatás romantikus korszakát az elméleti megalapozás, a metodológiai kutatások kell kövessék.